

Projekt BSK: Pamätáte si ešte?

Téma: 21. august 1968 (55 rokov od invázie okupačných síl Varšavskej zmluvy na územie ČSSR)

Autorky projektu: Maximiliána Janečková, Tara Zorňanová

Vek: 17 rokov

Ročník: 3.

Odbor: Veterinárne zdravotníctvo a hygiena – chov psov

Škola: SOŠ pôdohospodárska a veterinárna, Ivanka pri Dunaji

Zodpovedná učiteľka: Mgr. Jana Túry

Kontakt: 0902 121 470, jana.tury@gmail.com

Rozprávač príbehu: Magdalena Mihaliková (1961) pochádza z juhoslovenskej dedinky Čaka, okr. Levice, kde prežila svoje detstvo a zažila tam aj rok 1968. Štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského ukončila pred pádom režimu v r. 1989. Po skončení štúdia začala pracovať v sociálnych službách, kde pracuje doteraz.

V roku 1968 mala Magdalena Mihaliková 7 rokov. Dňa 21. augusta 1968 bola s otcom na výlete v Píle. Píla bola malá dedinka, kde bola na prázdninách. Keď vtrhli na naše územie vojská Varšavskej zmluvy, spomína si na prvé výzvy z Československého rozhlasu: „Vyzývame všetkých občanov, aby zachovali pokoj!“ Znelo to hrozivo. Mama, stará mama a otec hovorili bratovi aj mne, že sa stalo niečo strašné, bude vojna. Zažili vojnu a ja som sa ich pýtala, čo to tá vojna vlastne je. Povedali mi, že nebude chlieb, nebudeme mať čo jesť a budeme ohrození, môžu nás zabiť. Keď otec pani Magdaleny počul túto správu, snažil sa s dcérou dostať čo najskôr domov vlakom zo železničnej stanice v Žarnovici do Levíc. V čase vpádu vojsk nechodili pravidelne vlaky, doprava pre obyvateľstvo bola výrazne obmedzená, prednosť mali vlaky s vojenským materiálom a so zásobami pre vojakov. Pani Magdalena spomína, ako išli dlho pešo a prišli až na železničnú stanicu, kde stálo mnoho vojakov. Keďže jej otec vedel aj po maďarsky, tak sa pustil do reči s jedným maďarským vojakom. „Pamätám si, že vojak mal zlaté zuby, usmieval sa na mňa. Z rozhovoru som na druhej strane cítila naliehavosť celej situácie. Otec hovoril, že by išiel domov pešo cez les, ale musel by prejsť šesťdesiat kilometrov. Pre sedemročné dieťa by to bolo náročné, nakoniec sme sa dočkali vlaku a dostali sa domov.“

V spomienkach sa jej vynárajú aj obrazy tankov, ktoré prechádzali dedinou. Bolo počuť dunenie. „Bolo to hrozné. V obchode už nebola múka, cukor, olej, chýbali základné potraviny, obchody neboli zásobované. Rodiny museli žiť z toho, čo mali v špajzi.“ Vojská Varšavskej zmluvy prišli z piatich štátov a ľudia netušili, čo sa bude diať. „Keď som išla v septembri do školy, tak po dedine boli popísané heslá: Dubček, Svoboda – jednota národa alebo: Rusi, choďte domov! O pár dní boli tieto heslá premalované farbou a ľudia, ktorí ich napísali, mali problémy. Ukázalo sa, že to bol jeden učiteľ, ktorého následne vyhodili zo školy a dostal zákaz učiť. Nastali represie. Ľudia, ktorí mali takýto názor a otvorene hovorili, že nás Rusi obsadili, boli prepustení zo zamestnania.“

Zmeny zasiahli aj školu. Učitelia, ktorí predtým hovorili, že bude lepšie, zmenili svoje názory a začali tvrdiť, že Rusi nás prišli zachrániť. Bolo cítiť, že príslušníci komunistickej strany získali moc. Iný názor neschvaľovali. „Jedna situácia ma veľmi

zasiahla. Bola som spolu s otcom a naším psom na lúke. Zrazu k nám prišiel pán, ktorý bol komunista a strážca susedného poľa, na ktorom boli zasadené družstevné paradajky. Prikázal otcovi, aby náš pes opustil lúku. Otec sa mu snažil vysvetliť, že pes bol len na lúke, nie na družstevnom poli, ktoré on stráži. Pán vytiahol pušku a strelil do nášho psíka. Otec mu povedal, že ani komunista si nemôže všetko dovoliť. Za tieto slová otca predvolali na miestny národný výbor a musel zaplatiť pokutu. Za urážku komunistu.” Až neskôr sa dozvedeli, že na otca pani Magdaleny bol za urážku komunistu vydaný zatykač. Vraj za ohrozenie komunistickej strany. „Našťastie jeden policajt bol mamin bratranec a ten nám prezradil, že o dva dni prídu pre otca a skutočne ho zatknú. Mama išla za vrchným náčelníkom Zboru národnej bezpečnosti a podarilo sa jej dohodnúť kompromis, že otec nepôjde do väzenia, ale zaplatí len pokutu. Vtedy som si uvedomila, že komunisti môžu naozaj všetko. Mali skutočne neobmedzenú moc.”

Časom ľudia akosi automaticky začali rozprávať inak vonku a inak doma. Deti boli doma poučené, čo všetko nemajú rozprávať v škole. „V škole nás učili, že komunistická strana je jediná správna a že komunisti chcú ľuďom pomáhať. Čoraz častejšie sme počuli heslá typu: Bude nám lepšie! Alebo: Sovietsky zväz je náš priateľ! Deti sa naučili, že niektoré veci je dobré nerozprávať. Keď mali učitelia pocit, že si niečo šepkáme, zvolali špeciálne rodičovské združenie. Učitelia mali často rovnaký názor ako my, no v strachu o prácu tvrdili, že Rusi nás prišli oslobodiť.”

Čoraz častejšie boli úteky Slovákov za hranice. Chceli byť slobodní a túžili povedať si svoj názor. „Keď som končila vysokú školu v roku 1989, štátnice som mala okrem iného aj z predmetu marxizmus-leninizmus. Na skúške sa ma pýtali, ako som vnímala rok 1968. Moja odpoveď bola vyhybavá. Vyhovorila som sa, že som mala v tom období len sedem rokov a veľa vecí si nepamätám. Skúšajúci sa však s takouto odpoveďou neuspokojil. Stále sa dožadoval môjho názoru. Vedela som, že ak poviem niečo kritické na toto obdobie, so štátnicami sa môžem rozlúčiť. Keď ma vyzval tretí raz, povedala som, že som osobne poznala Alexandra Dubčeka. Všetci z histórie vieme, že Dubček ako prvý tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany podpísal vpád vojsk Varšavskej zmluvy do vtedajšieho Československa. V tej dobe sme s týmto jeho krokom nesúhlasili. Málokto však vie, ako to v skutočnosti bolo. Aký tlak bol naňho vyvíjaný. Odpočúvali ho, sledovali, strážili každý jeho krok. A tak som na štátniciach povedala, že treba odsúdiť činy z roku 1968, pokiaľ boli zlé, ale nie človeka. Skúšajúci učiteľ ma v odpovedi zastavil a nechcel, aby som pokračovala, lebo videl, že mám vlastný názor. Nechcel, aby ho počuli aj ďalší skúšajúci. V tom čase veľa ľudí donášalo a on sa obával, že by mohol prísť o svoje miesto. V skúšajúcej komisii bol prítomný aj psychológ a vedúci katedry psychológie – doc. Ján Grác. Neskôr som sa s ním opäť stretla v roku 1995 na dizertačnej skúške. Spomenul si na mňa a verejne ostatným skúšajúcim povedal: „Predstavte si, táto študentka povedala v roku 1989 svoj názor, za ktorý ju mohli vyhodiť zo štátnic,“ opisuje zaujímavú skúsenosť pani Magdalena.

Zákazy rozprávať a konať sa týkali mnohých oblastí života. Ľudia si v komunistickom Československu nemohli písať s rodinou či s priateľmi, ktorí žili v zahraničí. Donášanie susedov na známych, ktorí chodili do kostola, bolo na dennom poriadku. „Mojej rodine napríklad písal známy z Argentíny a tieto listy boli sledované. Nemohli sme byť v kontakte s ľuďmi, ktorí žili v krajinách, kde bol kapitalizmus. Nás podľa tvrdení Lenina učili, že všetci budeme mať rovnaký majetok, že nebudeme potrebovať peniaze, lebo jedlo a šaty dostaneme zadarmo.” Ľudia vedeli, že to nebude pravda, no museli mlčať. „Pre dnešnú generáciu bude možno až absurdne znieť fakt, že sme nielenže nemali internet, ale nepoznali sme reklamy, nemohli sme

počúvať hudbu, ktorá sa nám páči, napríklad Beatles či rock. Nemali sme žiadne plagáty, len keď nám ich niekto tajne priniesol zo susedného Rakúska. Ak niekto do internátu priniesol platňu, musel ju skrývať pred vychovávateľkami. Vtedy sme to vnímali ako dobrodružstvo. Neuvedomovali sme si, že za obyčajnú platňu schovanú pod vankúšom nám hrozilo väzenie. Keď sme sa chceli stretnúť s kamarátmi, tak po byte sme sa pohybovali bez jediného slova, mohli nás totižto odpočúvať. Do bytu sme vchádzali po jednom s rozstupom 10 minút. V byte sme sa rozprávali potíšku, nesmeli sme spievať a hlasno sa zabávať, bolo by to podozrivé, lebo niekto by si mohol myslieť, či náhodou neplánujeme nejakú protištátnu činnosť." V súčasnosti sa každý vyjadruje k všetkému. Hovoríme slobodne aj politikom svoj názor, pýtame sa na zlepšenie stavu zdravotníctva, školstva, na neopravené cesty. V období komunizmu to bolo nereálne. „Nesmeli sme hovoriť vtipy o komunistoch, nesmeli sme hovoriť nič negatívne proti režimu. Keď zvíťazila v roku 1948 Komunistická strana, nastalo znárodňovanie podnikov a ich majiteľov dali do väzenia, ostatných vysťahovali z vlastných domov.

Ako moju kamarátku. Mala len tri roky, keď sa jej otec právnik v roku 1949 ohradil voči komunistom. Zrazu zmizol, bol zatknutý a jeho manželka sa až o niekoľko týždňov dozvedela, že je vo väzení na Pankráci v Prahe. Jeho manželku s tromi malými deťmi vysťahovali na Oravu do studeného opusteného domu. Bola zima, nemali čo jesť, nikoho tam nepoznali, nemali si čím kúriť. Umiestnili ich do chalupy s hlinenou dlážkou a s dvomi posteľami. Mama mojej kamarátky išla požiadať o pomoc susedov, tí sa im však obrátili chrbtom, pretože sa im báli pomôcť, alebo niektorí ich považovali za protištátne živly, ktoré sa previnili voči štátu. V noci im nakoniec niekto tajne odhrnul sneh a položil im pred dvere niekoľko polienok dreva, neskôr chlieb a mlieko. Doteraz nevedia, komu sa mohli poďakovať za tento ľudský skutok. Viete, na jednej strane tu bol komunizmus – krutý, zlý voči ľuďom –, na druhej strane tu boli dobrí ľudia, ktorí tajne pomáhali. A vďaka tomu sme prežili."

Väčšine súčasníkov už nehovoria nič slová ako Tuzex či bony. „Málokto mal rifle, jednoducho ich nebolo dostať. Mohli ste ich zohnať len v uTzexe, keď ste si vymenili peniaze za tzv. bony. 1 bon stál 5 korún a rifle stáli okolo 30 bonov. Na svoje prvé rifle som si šetrila dva roky." Ani autá neboli súčasťou každej domácnosti. Pani Magdalena mala prvé auto v 25. rokoch. „Bolo staršie a stále sa kazilo. Vždy som so sebou nosila pol kufra súčiastok. Kúpila som si katalóg súčiastok, podľa ktorého som si sama pár vecí na ňom vedela opraviť. Otec ma naučil vymeniť si koleso. Raz som si dokonca vymenila prasknutý klinový remeň. Napriek neľahkej dobe si ľudia veľmi pomáhali. Keď sa mi pokazilo auto, okamžite sa pri mne zastavili 2 – 3 autá a šoféri mi pomohli. Rovnako som viackrát na ceste mohla pomôcť druhým aj ja."

Tieto životné skúsenosti naučili pani Magdalenu žiť nenáročne. „Síce sme ako deti nemali jedlo od výmyslu sveta ako teraz, ale nikdy sme nehľadovali. Rodičia sa nám snažili kúpiť všetko, čo sme potrebovali. Na druhej strane ma toto obdobie naučilo šetriť. Keď som bola v internáte, chcela som si kúpiť nový dáždňik. Mama s otcom sa ma asi päťkrát pýtali, či ho skutočne potrebujem, keď už jeden mám. Nakoniec som si naň našetrila sama. V súčasnosti máme všetkého prebytok, odpadky nás o chvíľu zadusia. Netrápim sa myšlienkami, či niečo nemám, ale premýšľam, či to skutočne potrebujem."